

UPPSALA TINGSRÄTT

DOM
2022-12-20
Meddelad i
UppsalaMål nr
T 4884-21**PARTER****Kärande**

Refvelsta Godsförvaltning AB, 556785-2362
Altuna Göksbo 1
749 71 Fjärdhundra

Ombud: Advokaten Jan-Mikael Bexhed
Advokatfirman Bexhed AB
Högbergsgatan 11
116 20 Stockholm

Svarande

1. Andreas Forsberg, 19671123-1156
Hasselquistvägen 12 Lgh 1201
121 46 Johanneshov

2. Anders Zetterqvist, 19690222-0398
Teknikervägen 46
141 73 Segeltorp

Ombud för 1 och 2: Advokaten Tomas Fjordevik och biträdande jurist Michelle Jansson
Foyen Advokatfirma KB
Box 7229
103 89 Stockholm

DOMSLUT

1. Tingsrätten avslår Refvelsta Godsförvaltning AB:s talan.
 2. Refvelsta Godsförvaltning AB ska ersätta Andreas Forsberg och Anders Zetterqvists för deras rättegångskostnader med 382 326 kr, varav 294 816 kr avser ombudsarvode, jämte ränta enligt 6 § räntelagen från den 20 december 2022 till dess betalning sker.
-

Dok.Id 1121859

Postadress
Box 1113
751 41 Uppsala**Besöksadress**
Smedsgränd 22**Telefon**
018-431 61 02
E-post: uppsala.tingsratt.a2@dom.se
www.uppsalatingsratt.domstol.se**Telefax****Expeditionstid**
måndag – fredag
08:00–16:00

BAKGRUND

Johan Benzelstierna von Engeström är ägare av fastigheten Enköping Lan 1:1 (fastigheten). Han är även ensam ägare till och företrädare för aktiebolaget Refvelsta Godsförvaltning AB (Refvelsta). Enligt avtal mellan Johan Benzelstierna von Engeström och Refvelsta har Refvelsta rätt till all den avkastning som fastigheten genererar. Johan Benzelstierna von Engeström och Refvelsta har bekräftat att detta även gäller äganderätten till meteoriter som faller på fastigheten.

Den 7 november 2020 föll en järnmeteorit ner på fastigheten. Meteoriten väger cirka 14 kilo och har ett mycket högt vetenskapligt värde. Det var två geologer, Andreas Forsberg och Anders Zetterqvist (svarandena) som hittade meteoriten på fastigheten den 5 december 2020. Initialt så anmälde de inte fyndet till Johan Benzelstierna von Engeström eller någon annan. Svarandena överlämnade meteoriten till Naturhistoriska riksmuseet den 12 februari 2021 och ingick ett låneavtal/dispositionsavtal med museet där meteoriten fortfarande förvaras. Eric Stempels, forskare vid Uppsala universitet, informerade Johan Benzelstierna von Engeström att meteoriten hittats på fastigheten dagen innan museet gick ut med ett pressmeddelande den 23 februari 2021. Johan Benzelstierna von Engeström skrev till museet den 25 februari 2021 och hävdade äganderätt till meteoriten, vilket svarandena motsatte sig. Den 22 mars 2021 meddelade Naturhistoriska riksmuseet att de efter egen utredning om äganderätten inte kan fastslå vem som är ägare till meteoriten samt att de inte kommer att utlämna meteoriten till någon av parterna innan det genom en lagakraftägande dom eller genom avtal blivit klarlagt vem som ska anses vara ägare till meteoriten.

YRKANDEN OCH INSTÄLLNING

Refvelsta har yrkat att tingsrätten ska fastställa att Refvelsta har bättre rätt till meteoriten vägende cirka 14 kg som den 7 november 2020 föll på fastigheten.

Svarandena har bestritt Refvelstas talan.

Parterna har yrkat ersättning för rättegångskostnader.

GRUNDER**Refvelsta**

Äganderätten till en nyss fallen meteorit tillkommer ägaren av den fastighet där meteoriten fallit eller den som enligt avtal med fastighetsägaren inträtt i dennes ställe. Detta gäller i vart fall om den fallna meteoriten har ett värde som inte är helt obetydligt. Meteoriten har ett mycket högt ekonomiskt värde och om den skulle säljas internationellt skulle den med stor sannolikhet inbringa några hundra tusen kronor. Värdet innebär att äganderätten som utgångspunkt tillfallit Johan Benzelstierna von Engeström. Äganderätten har enligt avtal övergått från Johan Benzelstierna von Engeström till Refvelsta.

Svarandena

Äganderätten till en nyss fallen meteorit tillkommer inte ägaren av den fastighet där meteoriten fallit eller den som enligt avtal med fastighetsägaren inträtt i dennes ställe. En nyss fallen meteorit tillförs inte och blir inte en del av den fasta egendom den faller på. En nyss fallen meteorit är att betrakta som lös egendom och äganderätten tillkommer upphittaren. Oavsett om en nyss fallen meteorit blir en del av den fastighet den faller på eller inte, följer det av allemansrätten att en enstaka nyss fallen meteorit får tas med av upphittaren. Någon skada har inte åsamkats fastigheten vid medtagandet.

I vart fall har Johan Benzelstierna von Engeström, genom sitt agerande under sökandet efter meteoriten, gett sitt samtycke till, eller i vart fall fått svarandena att tro att de hade ett samtycke till, att leta efter och ta med sig meteoriten. Därigenom har i vart fall ett konkludent avtalsförhållande uppstått mellan parterna och Johan Benzelstierna von Engeström kan inte ensidigt säga upp detta avtal. Johan Benzelstierna von Engeström måste från början ha förstått att svarandena lade ner omfattande tid och resurser på att hitta meteoriten och Johan Benzelstierna von Engeström borde därför redan från början informerat svarandena om sin inställning.

I sista hand tillkommer meteoriten svarandena och fastighetsägaren till hälften vardera enligt 9 § lagen (1938:121) om hittegods (hittegodslagen).

Refvelstas bemötande

Johan Benzelstierna von Engeström har inte vid något tillfälle gett sitt samtycke till svarandena eller någon av dem att med äganderätt tillägna sig eller med stöd av någon annan rätt avlägsna meteoriten från fastigheten. Johan Benzelstierna von Engeström har inte agerat på det sätt som svarandena påstår och har inte agerat på sådant sätt att svarandena kan hävda äganderätt på grund av ett muntligt eller konkludent avtal.

Regleringen i hittegodslagen innebär inte att äganderätten tillkommer svarandena.

UTVECKLING AV TALAN**Refvelsta**

Meteoriten är den största kända meteorit som fallit i Sverige under i vart fall de senaste 100 åren. Meteoriten har ett mycket högt vetenskapligt och ekonomiskt värde. Om meteoriten skulle säljas internationellt skulle den med stor sannolikhet inbringa några hundra tusen kronor.

Den 7 november 2020 föll meteoriten på fastigheten. Med nutida teknik var det möjligt att förutse ungefär var meteoriten skulle falla och att fallet med stor sannolikhet skulle inträffa på fastigheten eller någon anslutande fastighet som också ägs av Johan Benzelstierna von Engeström. Johan Benzelstierna von Engeström kände redan från början till att en stor meteorit med stor sannolikhet hade fallit på hans mark. Han letade själv och tillsammans med andra personer efter meteoriten.

Johan Benzelstierna von Engeström mötte svarandena på fastigheten när han letade efter meteoriten. De var ute i samma ärende. Johan Benzelstierna von Engeström erinrade svarandena om att det inte ingår i allemansrätten att tillägna sig meteoriter som fallit på annans mark. Han fick så svaret ”då är det lika bra att vi slutar att leta”. Även Johan Benzelstierna von Engeströms hustru, Sofia Benzelstierna von Engeström, stötte ihop med svarandena när de letade efter meteoriten på Johan Benzelstierna von Engeströms mark. När hon vänligt erinrade om att äganderätten till eventuella meteoriter som hittas tillkommer markägaren, fick även hon till svar ”då är det lika bra att vi slutar att leta”. Johan Benzelstierna von Engeström har inte vid något tillfälle gett sitt samtycke till svarandena eller någon av dem att med äganderätt tillägna sig eller med stöd av någon annan rätt avlägsna meteoriten eller någon annan eventuell meteorit från fastigheten eller någon annan fastighet som Johan Benzelstierna von Engeström äger. Han har inte heller agerat på ett sätt som kan ha invaggat svarandena eller någon av dem i tron att de hade någon sådan rätt. Svarandena var väl medvetna om att Johan Benzelstierna von Engeström, i likhet med andra markägare, hävdar att äganderätten till fallna meteoriter tillkommer markägaren.

Johan Benzelstierna von Engeströms klart deklarerade uppfattning om vem som har äganderätt till fallna meteoriter eller svarandenas uttalande när de fick detta besked, att det då var meningslöst att leta vidare, fick dock inte till resultat att de slutade att leta. Tvärtom fortsatte de att leta i ond tro och när de påträffade meteoriten tillägnade de sig denna och anmälde inte omgående fyndet varken till markägaren eller till någon myndighet. Meteoriten hittades av svarandena någon gång i början av december 2020. Därefter dröjde det ända till den 28 januari 2021 innan de kontaktade Naturhistoriska riksmuseet och informerade om fyndet och först den 12 februari 2021 lämnade de in meteoriten som lån till museet och uppgav sig vara dess ägare.

Det finns inte någon särskild lagstiftning som reglerar vem som har äganderätten till en fallen meteorit, utan det regleras enligt de allmänna principer som gäller för ägande av fast egendom. Meteoriter utgör inte ett fornyfynd enligt 2 kap. 3–4 §§ kulturmiljölagen (1988:950) och reglerna i denna lag är därför inte tillämpliga på meteoriten. Hittegodslagen är inte heller tillämplig på meteoriten. Meteoriter faller inte heller under regleringen i minerallagen (1991:45) eller någon kvarstående reglering i byggningsbalken. Meteoriten omfattas inte heller av allemansrätten. Detta följer redan av att meteoriten har ett mycket högt ekonomiskt värde och att den är stor både till omfång och vikt. Vad som är tillåtet enligt allemansrätten regleras e contrario genom strafflagstiftning, främst genom åverkan (12 kap. 2 a § första stycket brottsbalken). Om värdet av det tillgripna inte är ringa döms den som tillgripit i stället för stöld eller grov stöld. Att olovligen ta en stor och tung sten värd några hundra tusen kronor från annans mark är således inte tillåtet. Att det är markägaren som har äganderätten till en fallen meteorit kan också utläsas e contrario av regleringen i jordabalken, bl.a. av 7 kap. 3 § jordabalken. Enligt detta lagrum gäller bl.a. att en av fastighetsägaren upplåten rätt att tillgodogöra sig andra alster av fastigheten eller dess naturtillgångar är att anse som nyttjanderätt, även om rättigheten inte är förenad med någon rätt att i övrigt nyttja fastigheten. Att äganderätten till en nyss fallen meteorit tillkommer markägaren eller den till vilken markägaren har överlåtit äganderätten gäller i vart fall om den fallna meteoriten har ett värde som inte är helt obetydligt. Alla icke bearbetade naturföremål

som finns på en fastighet tillhör alltså fastighetsägaren, om de inte omfattas av någon häremot stridande uttrycklig lagstiftning eller något häremot stridande giltigt avtal eller har tillägnats av utomstående med stöd i allemansrätten.

Staten har i Sverige lagstiftningsmonopol, men har trots detta inte funnit anledning att på något sätt särreglera meteoritfynd till skillnad mot vad som gäller flera andra föremålskategorier och naturalster som kan hittas på annans mark. Särreglering som avviker från den rätt som normalt och som utgångspunkt tillkommer markägaren har skett genom uttrycklig lagstiftning beträffande bl.a. fornfynd, mineraler samt sällsynta växter och djur. Någon särreglering har däremot staten inte ansett nödvändig eller ens önskvärt när det gäller fallna meteoriter.

Det finns ingen beaktansvärd sedvänja till stöd för svarandenas inställning. Meteoriten är ett synnerligen ovanligt föremål. Det är inte känt att någon meteorit som fallit i Sverige under historisk tid, dvs. den tid som finns dokumenterad genom skriftliga källor, varit ens i närheten av meteoriten när det gäller storlek och omfång.

Svarandena

En meteorit är en fast kropp från rymden som fallit ner på jordytan. Före det att meteoriten når jordytan benämns den som meteor eller bolid. Alla meteoriter är att betrakta som bergarter uppbyggda av olika mineral och en enstaka meteorit är närmast att betrakta som ett bergartsprov. Beroende på sammansättningen delas meteoriter in i tre olika typer; stenmeteoriter, järnmeteoriter och järn-stenmeteoriter. Den aktuella meteoriten är en järnmeteorit. Eftersom en meteorit börjar påverkas när den blir utsatt för vatten och syre på jordytan, är det ur ett vetenskapligt perspektiv av stor vikt att en nyss fallen meteorit snabbt tas tillvara. Detta förutsätter ett aktivt sökande som ofta kräver geologisk sakkunskap av den som eftersöker meteoriten. En meteor/bolid som har observerats falla och som sedan upphittas utgör ett ”fall”, medan en meteorit som påträffas utan att fallet observerats utgör ett ”fynd”. Ett fynd kan, till skillnad från ett fall, ha befunnit sig på marken eller i jordlagret i tusentals eller till och med miljontals år. Den aktuella meteoriten utgör ett fall och inte ett fynd.

Man känner för närvarande till tretton meteoriter från Sverige, varav nio utgörs av fall. Innan meteoriten påträffades av svarandena utgörs det senaste fallet i modern tid av en stenmeteorit som upphittades år 1954. Samtliga tidigare kända fall har svarandena veterligen inlämnats till olika museer i Sverige av upphittaren, främst till Naturhistoriska riksmuseet.

Efter att meteoriten uppmärksammats av medier beslutade sig svarandena för att ge sig ut och leta efter den. Svarandena är båda två utbildade geologer och har lång erfarenhet av att söka efter såväl meteoriter som vanliga mineral. Med hjälp av egna beräkningar, beräkningar från en norsk hemsida och publika data från privata kameror kunde svarandena efter några dagar ringa in en ungefärlig nedslagsplats på fastigheten. Under tiden som svarandena letade efter meteoriten stötte de på flera andra personer och grupper som var ute i samma ärende, såväl inhemska som utländska letare. Eftersökningar av meteoriten har gjorts inom ett stort område som sträcker sig över flera olika fastigheter och svarandena har endast uppehållit sig på fastigheten under delar av sökandet.

Den 16 november 2020 stämde Andreas Forsberg träff med Johan Benzelstierna von Engeström. Andreas Forsberg hade redan den 13 november 2020 pratat i telefon med Johan Benzelstierna von Engeström, som då hade sagt att han gärna var hjälplig med att till exempel berätta var jakt bedrevs. Johan Benzelstierna von Engeström gav vid detta tillfälle inte på något sätt uttryck för att svarandena inte skulle få eftersöka meteoriten på hans mark eller att han skulle ha ett äganderättsanspråk på meteoriten om den hittades. Samma dag hittade svarandena ett misstänkt spår i mossan på en berghäll. Senare samma dag stötte Anders Zetterqvist på Johan Benzelstierna von Engeström. Inte heller vid detta tillfälle gav Johan Benzelstierna von Engeström uttryck för att svarandena inte skulle få eftersöka meteoriten på hans mark eller att den fallna meteoriten skulle tillhöra honom om den hittades. Den 18 november 2020 upptäckte svarandena att ett stort stenblock, i närheten av det tidigare upptäckta spåret i mossan, hade ett slagmärke på toppen. Svarandena insåg då att meteoriten först slagit

i stenen och därefter studsat ner mot spåret i mossan och sedan fortsatt bort i skogen. Runt den 20 november 2020 stötte svarandena åter på Johan Benzelstierna von Engeström i skogen. Han uppgav då att han hade talat med juridisk expertis som kommit fram till att meteoriten tillhör markägaren.

Den 5 december 2020 hittade svarandena meteoriten i ett mosstäckt parti uppe på en berghäll. Vid upptäckten gjordes ingen åverkan på fastigheten i form av grävning eller liknande. Meteoriten kunde enkelt flyttas med handkraft. Svarandena informerade inte Johan Benzelstierna von Engeström omedelbart efter att de hittat meteoriten, eftersom de inte ansåg sig ha en sådan skyldighet. Däremot förstod svarandena att upphittandet av meteoriten skulle uppmärksammas medialt, varför Johan Benzelstierna von Engeström ändå informerades innan media fick uppgifterna om upptäckten. Att svarandena valde att vänta med att offentliggöra sitt fynd i massmedia berodde på att svarandena ville hindra att profitintresserade sökare skulle strömma till nedslagsplatsen, innan de hade säkerställt att det inte fanns ytterligare meteoriter på platsen. Att offentliggörandet dröjde berodde således på att svarandena ville säkerställa att ett vetenskapligt värdefullt material inte skulle tas från platsen. Meteoriten lämnades in till Naturhistoriska riksmuseet i syfte att främja forskningen om meteoriter och rymden och för att det är viktigt för svarandena att meteoriten blir kvar i Sverige samt i slutändan befinner sig i statens ägo och inte hos en privatperson.

Det saknar betydelse vad meteoriten har för värde på en internationell marknad eftersom ingen av parterna enligt uppgift avser att sälja den till en privat samlare. Den ersättning som Naturhistoriska riksmuseet skulle kunna betala som en form av hittelön är inte i närheten av det påstådda värdet. Meteoriten har ett stort vetenskapligt värde, varför det bör säkerställas att meteoriten i slutändan tillfaller Naturhistoriska riksmuseet och staten i likhet med vad som gäller för tidigare upphittade fallna meteoriter i Sverige.

Det finns enligt svensk rätt ingen specifik reglering kring äganderätten till en fallen meteorit. En meteor är herrelös, faller under principen *res communis* och dessutom är

lös egendom under den tid som den befinner sig i rymden och faller mot och genom jordens atmosfär.

Som jord avses alla delar av jordytan inom svenskt jurisdiktionsområde, oavsett om denna består av matjord, lera, sten, grus eller annat och oavsett om jordytan utgörs av torr mark eller täcks av vatten. Meteoriter omnämns inte bland de objekt som ingår som delar av jordytan och som därigenom utgör fast egendom. Samtliga uppräknade komponenter som nämns i lagmotiven utgörs av ting av jordiskt material med jordisk härkomst som typiskt sett är helt ordinära och har en varaktig förening med jorden. En nyss fallen meteorit från rymden kan knappast ses som ordinär eller som en vanligt förekommande komponent i markytan. Definitionen av jord ger således inget rättsligt stöd för att en nyss fallen herrelös meteorit skulle införlivas med och bli en del av den fasta egendom den faller på. Till fast egendom har typiskt sett föremål knutits som är av varaktigt värde. När en fallen meteorit påträffas på en fastighet kommer den, som i detta fall, normalt sett i stället att omedelbart avlägsnas från fastigheten. Det saknas därför normalt sett en tillräckligt varaktig anknytning mellan fastigheter och fallna meteoriter. Meteoriten har aldrig varit i fastighetsägarens och än mindre i Refvelstas besittning. Föremål som annan än fastighetsägaren tillfört fastigheten tillhör inte fastigheten, om inte föremålet och fastigheten kommit i samma ägares hand. Fastighetsägaren har inte tillfört fastigheten meteoriten och meteoriten har aldrig varit i fastighetsägarens hand.

Det finns inte något berättigat intresse av att låta nyss fallna meteoriter tillfalla fastighetsägaren. Däremot finns det ett starkt allmänt intresse av att låta fallna meteoriter utgöra lös egendom som tillfaller upphittaren, eftersom det är av stor vikt att allmänheten söker efter nyss fallna meteoriter så att de kan hittas och bli föremål för vetenskapliga undersökningar och utställningar. En ordning där äganderätten skulle tillfalla markägaren i stället för upphittaren skulle medföra att det starka allmänna intresset av att nyss fallna meteoriter hittas och omhändertaras riskeras att inte tillgodoses.

Oaktat om en meteorit blir en del av den fastighet den faller på eller inte så tillåter allemansrätten att meteoriten tas med. Enligt allemansrätten får allmänheten söka olika typer av mineral och bergarter inom en fastighetsägares mark och även medta upphittade enstaka mineral/stenar så länge medtagandet inte medför skada på fastigheten. Detta har traditionellt betraktats som acceptabelt och utgör sedvanerätt. Det är också utifrån dessa premisser som Sveriges Geologiska Undersökning (SGU) har arbetat under många år och bland annat sedan 1960-talet bedrivit den så kallade "Mineraljakten". Mineraljakten är ett projekt där allmänheten uppmanas att leta mineral i skog och mark i syfte att hitta nya fyndigheter för framtiden. Genom mineraljakten ges allmänheten möjlighet att skicka in upphittade stenprover för analys till SGU med en viss möjlighet att erhålla ersättning för sina fynd. Att enstaka mineral och bergarter får medtas med stöd av allemansrätten följer även av förarbetena till såväl den nuvarande som den tidigare minerallagstiftningen. Samma förhållningssätt och resonemang som ovan har gällt och gör sig gällande även för en enstaka fallen meteorit, eftersom en meteorit är att betrakta som en bergart uppbyggd av olika mineral. I åverkansbestämmelsen omnämns dessutom inte meteoriter i uppräknningen av förbjudna naturalster att ta med.

Genom Johan Benzelstierna von Engeströms agerande har i vart fall ett konkludent avtalsförhållande uppstått mellan parterna. Johan Benzelstierna von Engeström kan inte ensidigt säga upp detta avtalsförhållande/återkalla samtycket, särskilt inte med beaktande av den tid och de resurser svarandena har lagt ned på sökandet.

Enligt 9 § hittegodslagen följer att påträffade föremål utan ägare som bland annat påträffas nedgrävda i marken eller dolda på annat dylikt sätt, tillkommer upphittaren och markägaren till hälften vardera. Då meteoriten efter nedslaget på fastigheten fortsatt är att betrakta som herrelös och därmed saknar direkt ägande tillfaller äganderätten parterna till hälften vardera.

Meteoritens värde saknar betydelse utan det avgörande är att den kunnat tas med utan att orsaka skada på fastigheten. Det förekommer omfattande bär- och svampplockning i svenska skogar på kommersiell grund som innefattar betydande värden.

Som exempel på enstaka föremål av betydande värde som faller under allemansrätten kan nämnas bärnsten som spolats i land längs kusterna i främst södra Sverige.

Allmänheten har sedan lång tid tillbaka i tiden med stöd av allemansrättslig sedvana ansetts få ta med sig fynd av bärnsten utan markägarens tillstånd. Bärnsten kan, beroende på fyndens storlek, vikt och kvalitet, ha betydande ekonomiska värden. Även enstaka mineral och bergarter som får medtas med stöd av allemansrätten kan ha betydande värden. Det kan förekomma såväl diamant, guld eller sällsynta mineraler i sådana fynd. Det kan också i förväg vara svårt att avgöra hur värdefull en enstaka mineral/bergart är. Refvelstas tolkning av allemansrätten skulle medföra att en värdering av en mineral/bergart behöver göras på plats innan den tas med, vilket kan vara svårt och till och med omöjligt. Ytterligare exempel som kan nämnas är småskalig guldvaskning, vilket sedan lång tid tillbaka kan genomföras i Sverige med stöd av allemansrätten/sedvana så länge ingen skada uppkommer på fastigheten.

Det finns nio tidigare kända fall av meteoriter i Sverige. Det mest omfattande och bäst dokumenterade fallet är fallet vid Hessle som inträffade 1869. Nedslaget sträckte sig över ett stort område och cirka 650 meteoritstenar bedöms ha slagit ned inom området. I syfte att bedriva forskning kring meteoritstenarna och nedslaget erbjöd staten betalning till "allmogen", dvs. allmänheten, för upphittade meteoriter, vilket fick till följd att allmänheten gav sig ut för att leta efter meteoriter. Även för de två meteoriter som upphittades vid Hökmark år 1954 utgavs ersättning till upphittaren av Naturhistoriska riksmuseet som köpte upp stenarna till museets samling. Upphittaren har alltså sedan lång tid tillbaka med stöd av allemansrätten och den sedvana som allemansrätten utgör, kunnat tillskansa sig en nyss fallen meteorit.

UTREDNINGEN

På Refvelstas begäran har förhör under sanningsförsäkran hållits med Johan Benzelstierna von Engeström och vittnesförhör med Sofia Benzelstierna von Engeström.

På Refvelstas begäran har hållits syn av meteoriten på plats i tingsrättens lokaler.

På svarandenas begäran har förhör under sanningsförsäkran hållits med Andreas Forsberg och Anders Zetterqvists samt förhör med partssakkunnige Eric Stempels.

Båda parter har åberopat skriftlig bevisning.

DOMSKÄL**Frågor som tingsrätten ska pröva**

Den huvudsakliga frågan som tingsrätten ska pröva är om äganderätten till meteoriten tillfaller ägaren till den fastighet som meteoriten föll ner på (Refvelsta genom avtal med fastighetsägaren) eller upphittarna (svarandena).

Först om tingsrätten kommer fram till att äganderätten skulle tillfalla fastighetsägaren ska tingsrätten pröva om äganderätten överlåtits till svarandena genom att ett avtalsförhållande uppstått mellan parterna.

Refvelstas äganderättsanspråk

Refvelsta grundar sitt äganderättsanspråk på ett avtal med fastighetsägaren. Tingsrätten utgår i fortsättningen från att Refvelsta genom avtalet är att likställa med en fastighetsägare.

Refvelstas anspråk grundar sig i första hand på att meteoriten utgör fast egendom och därigenom tillhör fastighetsägaren. Frågan om meteoriten ska anses som fast egendom är föremål för tvist mellan parterna.

Om tingsrätten skulle komma fram till att meteoriten i stället utgör lös egendom får Refvelstas talan uppfattas så att äganderätten ändå tillkommer fastighetsägaren. Tingsrätten uppfattar det som att egendomen enligt Refvelsta i sådant fall utgör en sådan naturprodukt som fastighetsägaren genom sin besittning av fastigheten har äganderätt till. Exempel på sådan egendom finns i 12 kap. 2 a § brottsbalken och den utmärks av att det är otillåtet att utan fastighetsägarens godkännande ta med sig den från en fastighet.

Tingsrätten uppfattar att anspråket i sista hand grundar sig på en mer allmän besittning till meteoriten som Refvelsta har haft i egenskap av fastighetsägare.

Svarandena äganderättsanspråk

Svarandena grundar sitt anspråk på att egendomen utgör lös egendom som därmed tillfaller upphittaren.

Tingsrätten uppfattar anspråket som ett påstående om så kallat *originärt fång*. Ett originärt fång är när rättighetshavaren inte härleder sin rätt från någon annan utan tar över något som saknar ägare (se t.ex. Håstad, Sakrätt avseende lös egendom, sjätte upplagan, s. 43). När ett herrelöst föremål tas om hand och den som tar hand om föremålet därigenom blir ägare kallas det *ockupation*, vilket är den term som kommer användas i fortsättningen.

Om tingsrätten skulle komma fram till att meteoriten i stället utgör fast egendom har svarandena anfört att äganderätten ändå tillkommer upphittarna med stöd av allemansrätten.

Tillämpliga rättsregler beträffande meteoriter

I Sverige finns ingen särskild lagstiftning beträffande meteoriter.

Minerallagstiftningen innehåller vissa bestämmelser om eftersökande av mineraler. Bestämmelserna är inte direkt tillämpliga på meteoriten. Enligt förarbetsuttalanden kan viss eftersökning, bl.a. blockletning, ske utan tillstånd och inom ramen för allemansrätten (se t.ex. prop. 1988/89:92 s. 85). Med hänsyn till minerallagstiftningens syften – att skapa förutsättningar för en försörjning av mineralråvaror för den svenska industrin – framstår analogier från den lagstiftningen som mindre lämpliga för vägledning avseende meteoriter.

Beträffande fornfynd finns särskilda bestämmelser enligt vilka antingen en upphittare eller staten blir ägare beroende på vilken typ av fornfynd det rör sig om (se 2 kap. 3 och 4 §§ kulturmiljölagen). Bestämmelserna är inte tillämpliga på meteoriter och lagstiftningen lämpar sig inte för analogier.

Hittegodslagens bestämmelser rör som utgångspunkt borttappade föremål medan övergivna eller herrelösa föremål inte omfattas (se NJA II 1938 s. 743 och 747 samt NJA 1952 s 177). I 9 § hittegodslagen finns en bestämmelse om egendom utan ägare men den avser nedgrävd eller på annat sätt gömd egendom och kan inte anses direkt tillämplig på en meteorit som ligger uppe på markytan.

Svarandena har åberopat skriftlig bevisning i form av tidningsartiklar, en avhandling och viss dokumentation om utgiven ersättning för att visa att det finns en sedvane-rättslig rätt för upphittare av meteoriter att tillägna sig dessa. Av bevisningen framgår att meteoriter i flertalet fall lämnats in till museum mot ersättning. Ibland framstår det som klart att upphittaren är den som har lämnat in en meteorit. Det kan också vara så att upphittaren och markägaren varit samma person eller tillhört samma familj. Av utredningen framgår att allmänheten uppmanats att leta efter meteoriter efter fall. Det framgår inte i om staten varit fastighetsägare vid en del av de tillfällena då ersättning betalats ut och inte heller om det var på statens mark som allmänheten uppmanades att leta. Sammantaget ger inte utredningen något starkare stöd för att upphittaren av en meteorit enligt sedvana har rätt att tillägna sig den. Närmast talar utredningen för att

det funnits ett inlösenssystem från statens sida, vilket inte är föremål för prövning i det här målet.

Käranden har åberopat bevisning för att visa att statligt ägda Sveaskog gett uttryck för uppfattningen att upphittade meteoriter tillfaller fastighetsägaren. Det saknar dock betydelse för prövningen av målet vad en enskild fastighetsägare anser om rättsläget.

Inte heller i övrigt finns det något rättsområde som det framstår som naturligt att hämta vägledning från. Tingsrättens uppfattning är därför att frågan får lösas genom en tillämpning av allmänna civilrättsliga grundsatser om äganderätt och besittning.

Fast eller lös egendom

Parterna är i målet oense i frågan om meteoriten ska anses utgöra fast eller lös egendom. Frågan är avgörande för det stöd som Refvelsta grundar sitt äganderättsanspråk på och även för vilken eventuell skada fastigheten har åsamkats genom att svarandena tagit med sig meteoriten.

I jordabalken definieras fast egendom som jord (1 kap. 1 §). Som jord avses alla delar av jordytan inom svenskt jurisdiktionsområde, oavsett om denna består av matjord, lera, sten, grus eller annat och oavsett om jordytan utgörs av torr mark eller täcks av vatten (prop. 1966:24 s. 8 och 58). Även vad som finns under jordytan innefattas som utgångspunkt i begreppet jord (a prop. s. 58). Till fast egendom räknas också sådana föremål som genom sin anknytning till jorden utgör direkta tillbehör till fast egendom (se a. prop. s. 13). Exempel på sådana fastighetstillbehör är på rot stående träd och andra växter (2 kap. 1 § jordabalken).

Ett syfte med den strikta uppdelningen mellan fast och lös egendom har i vart fall ursprungligen varit att ge underlag för kreditvärdering av egendomen (se a prop. s. 5 och Håstad a.a. s. 29). Även de skilda regelverken beträffande bl.a. kraven på tradition vid överlåtelse har nämnts som skäl för en tydlig uppdelning (se NJA II 1966 s. 3). I förarbetena till definitionen av fast egendom i jordabalken uttalades att den fasta

egendomen består av själva jorden medan tillbehören utgörs av olika slags föremål, som på grund av sitt speciella – mer eller mindre direkta – samband med jorden ansetts böra följa samma rättsliga öden som denna (a.a.s. 4).

Det som räknas upp som jord, och därmed fast egendom, är sådant som är förenat med jordytan genom att det är naturligt förekommande och har en varaktig förening med jorden. Det är fråga om egendom som typiskt sett kan förväntas förekomma på en fastighet och som utgångspunkt kan förväntas finnas kvar på fastigheten under en längre tid.

Meteoriten består av järn, som förvisso naturligt förekommer i jordytan och i sådana fall får anses falla under benämningen jord. Det innebär inte med nödvändighet att järn som kommer i kontakt med jordytan omedelbart ska anses som en del av den, och därmed som fast egendom. Meteoriten har kommit från rymden och befunnit sig på jordytan i ca fyra veckor innan den hittades. Den kunde enkelt plockas upp med händerna och var inte nedsänkt i jordytan. Meteoriten kan inte sägas ha fått någon varaktig förening med jorden.

Vid bestämmande av vad som ska anses utgöra fast egendom bör avgörande betydelse inte fästas vid vilka ämnen ett föremål består av utan vid föremålets anknytning till jorden och därmed till fastigheten. En sådan ordning framstår som väl förenlig med syftena bakom uppdelningen i fast och lös egendom. En fastighets värde som kreditobjekt kan knappast påverkas av ett meteoritfall. Även om meteoriten i sig har ett högt värde framstår det som en förutsättning att meteoriten skiljs från fastigheten där den har landat för att värdet ska kunna realiseras. Det rör sig alltså om ett föremål som av en slump landat på fastigheten i relativ närtid och som sannolikt kommer att avlägsnas från fastigheten i nära anslutning till att den har hittats.

Sammanfattningsvis omfattas inte en nyss fallen meteorit av definitionen av fast egendom i jordabalken. En sådan meteorit har inte heller en varaktig anknytning till jorden eller fastigheten och kan inte förväntas finnas kvar på fastigheten under en

längre tid. Det framstår vidare som främmande att anse en från rymden nyss fallen meteorit som fast egendom. Tingsrätten gör därför bedömningen att meteoriten inte utgör fast egendom. Det som inte är fast egendom är att anses som lös egendom och meteoriten är alltså att betrakta som lös egendom.

Tingsrätten ska därmed pröva om Refvelsta i egenskap av fastighetsägare har äganderätten till den lösa egendom som meteoriten utgör.

Allmänt om allemansrätten

Parternas argumentation i målet har till stora delar rört allemansrätten och dess gränser. Det finns därför anledning att kort sammanfatta allemansrättens innebörd.

Allemansrätten kan beskrivas som en på sedvana grundad begränsad rätt för alla att använda annans fastighet. Allemansrätten gäller även om fastighetsägaren, eller annan som bestämmer över fastigheten, inte har samtyckt till att marken används på ett sådant sätt som följer av allemansrätten.

I 2 kap. 15 § regeringsformen har allemansrätten fått ett grundlagsskydd. Enligt bestämmelsen ska alla ha tillgång till naturen enligt allemansrätten oberoende av vad som föreskrivits i samma bestämmelse om egendomsskydd. Som skäl för grundlagsbestämmelsen har angivits att allemansrätten ur markägarens perspektiv kan sägas innebära en inskränkning i äganderätten till fastigheten utan att ägaren har rätt till någon ersättning för den (prop. 1993/94:117 s. 19).

Allemansrätten är inte definierad i någon författning utan får sitt innehåll främst genom motsatsvisa tolkningar av vissa straffstadganden. Den kan närmare sägas innebära att det är tillåtet för var och en att ta sig fram till fots över annans mark med undantag för tomtmark som ligger intill någons bostad. Det är också tillåtet att tillfälligt uppehålla sig på annans mark och där t.ex. slå upp ett tält för någon enstaka natt. Vidare har var och en rätt att på annans mark plocka bär och svamp liksom nedfallna grenar och kvistar. (Se prop. 1993/94:117 s. 18.)

Allemansrätten är begränsad på det sättet att nyttjande av annans mark inte får ske så att det medför nämnvärd skada eller olägenhet för fastighetsägaren eller annan rättsinnehavare (se Forsränningsfallet, NJA 1996 s. 495).

I målet är parterna överens om att allemansrätten omfattar en rätt för svarandena att utan tillstånd röra sig över fastigheten och leta efter meteoriter, så länge inte skada uppstår. Utifrån Forsränningsfallet kan slutsatsen dras att även mer organiserad form av sökinsatser får accepteras av fastighetsägaren, så länge inte nämnvärd skada eller olägenhet drabbar fastighetsägaren.

Som en del av allemansrätten ingår enligt sedvänja rätten att tillägna sig vissa *naturprodukter*, som exempelvis svamp och bär (se t.ex. Bengtsson, Allemansrätt och markägarskydd, andra upplagan, s. 102). Den som plockar sådana naturprodukter blir genom ockupation ägare till det som de tar i sin besittning (a.a.s. 107). Rätten att genom ockupation tillgodogöra sig naturprodukter avgränsas i huvudsak genom straffbestämmelsen om åverkan (12 kap 2 a § brottsbalken) och sådana naturprodukter som omfattas av den bestämmelsen får anses tillhöra fastighetsägaren. Det är beträffande den här formen av ockupation som parterna främst fört sin argumentation.

Tingsrätten kommer därför att pröva om meteoriten är en sådan naturprodukt som av den anledningen kan tillhöra fastighetsägaren.

Meteoriten är inte en *naturprodukt*

Som anförts har rätten att tillgodogöra sig naturprodukter avgränsats genom straffbestämmelsen om åverkan.

Skälet till att det uppställts en särskild regel om åverkan med en noggrann uppräkningslista av vilka naturprodukter som inte får tillgripas är inte primärt ett upplevt behov av att särskilt reglera skadegörelse på fast egendom, utan att indirekt reglera gränserna för allemansrätten (se prop. 2016/17:131 s. 37 och 42).

Enligt bestämmelsen är det brottsligt att i skog eller mark olovligen ta växande träd eller gräs, träd som fällts av vinden, sten, grus, torv eller annat som inte är bearbetat. Detsamma gäller den som från växande träd tar ris, grenar, näver, bark, löv, bast, ollon, nötter eller kåda. Om brottet med hänsyn till det tillgripnas värde och övriga omständigheter är att anse som ringa utgör det brottet åverkan. I annat fall ska det bedömas som tillgreppsbrott enligt 8 kap. brottsbalken (8 kap. 11 §). Högsta domstolen har också kommit fram till att vitlav omfattas av sådana naturprodukter som inte får tas med, om det sker i större omfattning, eftersom långsamheten i lavens återväxt kan medföra skador även på marken och på övrig växtlighet (se Vitlavsfallet, NJA 1986 s. 637).

Meteoriter omfattas av naturliga skäl inte uttryckligen av straffbestämmelsen. Syftet med bestämmelsen är nämligen att särreglera tillgrepp av naturprodukter eller naturalster. Det är alltså fråga om egendom som har ett naturligt samband med fastigheten och i många fall utgör fast egendom eller del av fast egendom. Kopplingen till allemansrätten och sedvänjan att tillägna sig naturprodukter är stark. Meteoriten är inte någon naturprodukt, i vart fall inte i den mening som legat till grund för straffbestämmelsen och allemansrätten. Den utgör inte en del av fastigheten och har inte heller något egentligt samband med fastigheten. Det finns alltså starka skäl mot att låta straffbestämmelsen omfatta meteoriten. Av samma skäl framstår det inte som rimligt att anse meteoriten som en sådan naturprodukt som var och en får plocka på grund av allemansrättslig sedvänja.

Tingsrätten gör alltså bedömningen att en nyss fallen meteorit inte är en naturprodukt som omfattas av straffbestämmelsen för åverkan eller av allemansrätten. En konsekvens av bedömningen är att Refvelsta inte kan grunda ett äganderättsanspråk på rättsregler om naturprodukter. Tingsrätten har därmed att pröva om käranden har någon annan grund för sitt äganderättsanspråk beträffande meteoriten.

Ockupation av egendom utan ägare

Egendom som inte ägs av någon kan, som anförts ovan, som utgångspunkt tas om hand av vem som helst och blir genom besittningstagandet upphittarens egendom genom ockupation. Det är när föremålet tas i besittning som äganderätten uppkommer (se Håstad a.a.s. 43 och NJA 1952 s. 177).

För att Refvelsta i egenskap av fastighetsägare ska kunna hävda ett äganderättsanspråk till meteoriten när den inte bedömts vara en del av fastigheten och inte heller en sådan naturprodukt som omfattas av fastighetsägarens äganderätt krävs alltså som utgångspunkt att meteoriten kommit i Refvelstas besittning.

Med besittning avses att en person med eller utan rätt faktiskt innehar någonting. Besittningsbegreppet kan ha olika innehåll i olika rättsregler men kärnan i begreppet är besittningshavarens faktiska makt över objektet genom fysisk närhet (se Millqvist, Sakrättens grunder, JUNO, version 9, s. 42 f.). Besittning kan också vara medelbar på så sätt att någon annan har den omedelbara tillgången till föremålet men för besittningshavarens räkning. Vidare anses en person ha besittning till något genom att inneha t.ex. nycklar till föremålet och därmed den faktiska rådigheten över det eller till saker som befinner sig i lokaler som personen förfogar över (se Jareborg m.fl., Brotten mot person och förmögenhetsbrotten, JUNO, version 2, s. 169 f.). Vad gäller saker som befinner sig på mark som någon disponerar, t.ex. som ägare, ligger det nära till hands att utgå från att man har dem i besittning om sakens placering är någorlunda normal och fastighetsägaren vet att saken kan finnas inom området (a.a.s. 171).

Om borttappad egendom hittas i skogen är inte egendomen i fastighetsägarens besittning. Anmälan av det upphittade ska göras till polis eller ägaren men inte till fastighetsägaren. Omhändertagande av den upphittade egendomen utgör inte en rubbning av fastighetsägarens besittning. Det gäller även om fastighetsägaren skulle leta efter egendomen. Övergiven egendom som påträffas i skogen får upphittaren ta hand om och tillägna sig genom ockupation utan att informera fastighetsägaren. Inte heller i det fallet är det fråga om någon besittning för fastighetsägaren.

Att ett föremål på en fastighet kan kvarbli i fastighetsägarens besittning under vissa av de ovan angivna förutsättningar bör skiljas från frågan hur en fastighetsägare kan ta någonting som befinner sig på fastigheten i sin besittning.

Varken Refvelsta eller fastighetsägaren har placerat meteoriten på fastigheten och ingen av dem har heller känt till att meteoriten funnits på fastigheten och i så fall var. En förhoppning att en meteorit fallit på en fastighet man äger eller förvaltar och en ungefärlig uppfattning om var den i så fall landat är inte tillräckligt för att uppfylla kraven för ett besittningstagande.

Eftersom meteoriten inte var i fastighetsägarens besittning, eller i någon annans besittning, och den var utan ägare, har svarandena genom att ta den i sin besittning fått äganderätten till meteoriten genom ockupation.

Fastighetsägaren har alltså varken ägt eller haft meteoriten i sin besittning och därmed saknar meteoritens värde egentlig betydelse för äganderättsfrågan. Det kan konstateras att svarandenas rätt att med stöd av allemansrätten söka efter meteoriten inte begränsas av att svarandena kan göra en vinst på verksamhet som bedrivs på annans fastighet (se Forsränningsfallet där Högsta domstolen slagit fast att kommersiell verksamhet kan utövas med stöd av allemansrätten).

Det framstår dessutom för tingsrätten som rimligt och ändamålsenligt att en upphittare till en nyligen fallen meteorit blir ägare till den. Utifrån vad som framkommit i målet om svårigheten att beräkna var en meteorit landat och sedan hitta den kan ett sådant rättsläge förväntas ge klart ökade chanser att meteoriter hittas och tas om hand, än om fastighetsägaren skulle bli ägare till en fallen meteorit.

Refvelstas talan om bättre rätt till meteoriten ska alltså avslås.

Sammanfattande bedömning

När meteoriten hittades var den inte en del av fastigheten den låg på utan lös egendom utan någon ägare. Svarandena har haft rätt att ta med sig meteoriten och har genom att ta den i sin besittning blivit ägare till den. Refvelstas talan om bättre rätt till meteoriten ska därmed avslås.

Rättegångskostnader

Utgången i målet innebär att Refvelsta förlorar målet. Refvelsta ska därför ersätta Andreas Forsberg och Anders Zetterqvist för deras rättegångskostnader. Refvelsta har godtagit det begärda beloppet.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga 1 (TR-02)

Domen får överklagas till Svea hovrätt senast den 10 januari 2023.

Karin Kussak

Mats Sandmark

Markus Tengblad

Hur man överklagar

Dom i tvistemål, tingsrätt

TR-02

Vill du att domen ska ändras i någon del kan du överklaga. Här får du veta hur det går till.

Överklaga skriftligt inom 3 veckor

Ditt överklagande ska ha kommit in till domstolen inom 3 veckor från domens datum. Sista datum för överklagande finns på sista sidan i domen.

Överklaga efter att motparten överklagat

Om ena parten har överklagat i rätt tid, har den andra parten också rätt att överklaga även om tiden har gått ut. Det kallas att anslutningsöverklaga.

En part kan anslutningsöverklaga inom en extra vecka från det att överklagandet har gått ut. Ett anslutningsöverklagande måste alltså komma in inom 4 veckor från domens datum.

Ett anslutningsöverklagande upphör att gälla om det första överklagandet dras tillbaka eller av något annat skäl inte går vidare.

Så här gör du

1. Skriv tingsrättens namn och målnummer.
2. Förklara varför du tycker att domen ska ändras. Tala om vilken ändring du vill ha och varför du tycker att hovrätten ska ta upp ditt överklagande (läs mer om prövningstillstånd längre ner).
3. Tala om vilka bevis du vill hänvisa till. Förklara vad du vill visa med varje bevis. Skicka med skriftliga bevis som inte redan finns i målet.

Det är inte säkert att du kan lägga fram nya bevis. Vill du göra det ska du förklara varför du inte lagt fram bevisen tidigare.

Vill du ha nya förhör med någon som redan förhörts eller en ny syn (till exempel besök på en plats), ska du berätta det och förklara varför.

Tala också om ifall du vill att motparten ska komma personligen vid en huvudförhandling.

4. Lämna namn och personnummer eller organisationsnummer.
Lämna aktuella och fullständiga uppgifter om var domstolen kan nå dig: postadresser, e-postadresser och telefonnummer.
Om du har ett ombud, lämna också ombudets kontaktuppgifter.
5. Skriv under överklagandet själv eller låt ditt ombud göra det.
6. Skicka eller lämna in överklagandet till tingsrätten. Du hittar adressen i domen.

Vad händer sedan?

Tingsrätten kontrollerar att överklagandet kommit in i rätt tid. Har det kommit in för sent avvisar domstolen överklagandet. Det innebär att domen gäller.

Om överklagandet kommit in i tid, skickar tingsrätten överklagandet och alla handlingar i målet vidare till hovrätten.

Har du tidigare fått brev genom förenklad delgivning, kan även hovrätten skicka brev på detta sätt.

Prövningstillstånd i hovrätten

När överklagandet kommer in till hovrätten tar domstolen först ställning till om målet ska tas upp till prövning.

Hovrätten ger prövningstillstånd i fyra olika fall.

- Domstolen bedömer att det finns anledning att tvivla på att tingsrätten dömt rätt.
- Domstolen anser att det inte går att bedöma om tingsrätten har dömt rätt utan att ta upp målet.
- Domstolen behöver ta upp målet för att ge andra domstolar vägledning i rättstillämpningen.
- Domstolen bedömer att det finns synnerliga skäl att ta upp målet av någon annan anledning.

Om du *inte* får prövningstillstånd gäller den överklagade domen. Därför är det viktigt att i överklagandet ta med allt du vill föra fram.

Vill du veta mer?

Ta kontakt med tingsrätten om du har frågor. Adress och telefonnummer finns på första sidan i domen.

Mer information finns på www.domstol.se.